

Verdwijnt de ziekenzalving?

Lekenpastores dienen alternatieve ziekenzegening toe, tot ieders tevredenheid

- Nog amper priester-aalmoezeniers in ziekenhuizen
- Jongere generatie kent het sacrament niet
- Niet voor stervenden, maar steun voor zieken

Erik DE SMET

De ziekenzalving is een van de zeven sacramenten. Ooit was het een algemeen verspreide praktijk dat een priester een stervende kwam zalven met heilige olie en zijn of haar zonden vergaf, zodat de overledene zuiver voor God kon verschijnen. Het Tweede Vaticaans Concilie herstelde de oorspronkelijke bedoeling van de ziekenzalving als steun en kracht voor zieken, niet noodzakelijk dus de stervenden. De priester nodigt de zieke uit stil te staan bij zijn leven. Na gebed wordt de zieke de handen opgelegd en zalft de priester vervolgens voorhoofd en handen. Hij geeft meestal ook de communie.

Enkel priesters mogen de ziekenzalving toedienen, maar onder de tweehonderd of wat pastores in algemene en universitaire ziekenhuizen in Vlaanderen zijn priester-aalmoezeniers letterlijk op twee handen te tellen. Bovendien zijn in almaar meer pastorale diensten louter leken aan de slag. In de praktijk wordt de ziekenzalving in een ziekenhuis daardoor veeleer uitzonderlijk.

„Met die spanning leven we al twintig jaar en ik vraag me af of de kwestie nog wel actueel is”, zegt Anne Vandenhoeck, die aan de KU Leuven pastoraaltheologie doceert. „Het klopt dat het zieksacrament uit de algeme-

ne ziekenhuizen verdwijnt omdat er geen bedienaren meer zijn, maar evenzeer omdat patiënten er in vergelijking met enkele jaren geleden almaar minder om vragen.”

Omdat mensen echter nood blijven hebben aan rituelen en omdat het voor lekenpastores omslachtig is dat ze voor dat ritueel een beroep moeten doen op een externe priester, nam een niet-sacrament de plaats in van de zalving, de ziekenzegening. Die valt ook stervenden te beurt, in het geval van kerkse patiënten bovendien vaak gecombineerd met de laatste communie. Daardoor dook de ongemakkelijke term ‘stervenswijding’ op.

„Tot de dag van vandaag blijven patiënt en zijn omgeving nood hebben aan kracht en aanwezigheid vanwege God”, bevestigt Anne Vandenhoeck. „Omdat velen almaar minder voeling hebben met de Kerk, is er ook al minder vraag naar een sacrament.

Sacrament blijft bestaan als gemeenschapsviering in tehuizen en parochie

Een rituele handeling volstaat, al bevestigt onderzoek dat in ziekenzegeningen vaak bepaalde aspecten van het sacrament worden overgenomen zoals de handoplegging en het afsmecken van Gods aanwezigheid. Dat alles gebeurt echter tot ieders tevredenheid.”

Felix Van Meerbergen, deken van Diest, dient als parochiepriester nog geregeld de ziekenzalving toe, in het Algemeen Ziekenhuis in Diest en op verzoek in het Universitair Ziekenhuis in Leuven. „In het Algemeen

Ziekenhuis in Diest zijn inderdaad geen priesters meer,” zegt hij, „maar aangezien patiënten of hun familie nog steeds om de ziekenzalving vragen, engageren wij ons in het dekenaat met vier priesters daartoe. Ik ben ’s nachts op post. Hoe vaak we worden gevraagd? Soms gaat het maar om één verzoek per maand. Aan bepaalde teksten voel ik me niet gebonden, ik probeer liever de aanwezige familie te betrekken. Als ik tenminste niet alleen ben met de stervende.”

Felix Van Meerbergen beseft dat de ziekenzalving voor de priesters vandaag een almaar zwaarder wegende taak is, maar vindt het toch een wezenlijk onderdeel van het priesterschap. „Als we als Kerk niet meer bij ziekte en dood aanwezig zijn, schieten we tekort in onze roeping”, zegt hij. „Tijdens de Goede Week organiseren we de ziekenzalving op de parochie, met receptie achteraf. Voorts zijn er ook de jaarlijkse zalvingen in het rustoord en tijdens de bedevaart naar Banneux.”

Anne Vandenhoeck vindt het jammer dat het zalven met olie verdwijnt. „In de orthodoxe Kerken krijgen gelovigen de gewijde olie mee naar huis. Waarom kunnen in onze Kerk leken geen zending ontvangen om te zalven? Die kwestie zit muurvast omdat het sacrament gepaard gaat met de absolutie, ook al wordt er bij de ziekenzalving zelden gebiecht. In de praktijk blijft de ziekenzalving dus vooral bestaan in rust- en verzorgingstehuizen. Voor jongere generaties voldoet de ziekenzegening aan alle wensen.”

Reageren op dit artikel? Dat kan op lezersbrieven@kerknet.be

Slechts een priester kan zalven met heilige olie, hier tijdens een viering. © KNA-Bild

STANDPUNT

Luk VANMAERCKE

Mandaat voor leken?

„Het artikel hiernaast, over het stilletjes verdwijnen van de ziekenzalving, moet u beslist lezen. Op het eerste gezicht gaat het over slechts één sacrament, maar eigenlijk legt het de vinger op een probleem dat heel onze Kerk vandaag treft en verlamt. Het priestertekort wordt zo nijpend dat het functioneren van de Kerk steeds vaker in het gedrang komt. Zijn er creatieve oplossingen denkbaar?”

Voor we daarop ingaan, eerst een ruimere bedenking. Het priestertekort is een fenomeen dat typisch is voor deze tijd en ons deel van de wereld. Er waren in het verleden perioden met veel priesterroepingen en er zijn regio's in de wereld die geen tekort aan priesters kennen. In Vlaanderen kenden we in de eerste helft van de vorige eeuw een grote luxe met opmerkelijk veel priesters. Dat was niet altijd zo en geen mens kan voorspellen hoe de situatie er over honderd of tweehonderd jaar zal uitzien.

Dat gezegd zijnde, zitten we de komende decennia toch met een ernstig probleem. Tenminste, indien we blijven functioneren zoals we dat gewoon zijn. Daarom reorganiseren diverse bisdommen het pastorale landschap. Dat kan de druk van de ketel halen, maar of het volstaat, is onzeker. Moeten we ons niet grondiger gaan aanpassen aan de situatie?

Een doordachte opwaardering van de rol van leken kan wonderen doen

„Waarom kunnen in onze Kerk leken geen zending ontvangen om te zalven?”, vraagt pastoraaltheologe Anne Vandenhoeck zich af. Dat is een zeer fundamentele vraag. Moeten we onze Kerk blijven organiseren op een manier die sterk afhankelijk is van priesters, of kunnen we de rol van leken opwaarderen? Dat zou druk van de ketel halen en tegelijk de leken sterker valoriseren in hun engagement.

Eigenlijk is dat proces al volop bezig. Begravenissen zijn vaak geen eucharistievieringen meer, maar diensten die geregeld door leken worden geleid. Ook op zondag zien we op diverse plaatsen gebedsdiensten opduiken onder leiding van leken. Dat strookt niet altijd met het gewenste beleid, maar het is wel een deel van de realiteit geworden. In haast alle eucharistievieringen delen leken vandaag mee de communie uit. Al die dingen zijn we stilaan gewoon.

Wat Vandenhoeck voorstelt, gaat nog een stap verder. Zij ziet leken ook een sacrament toedienen, weliswaar nadat ze daartoe een specifieke zending kregen. Ligt daar geen interessante piste voor de toekomst? Waarom zouden onze bisschoppen aan leken geen mandaat kunnen geven om op een specifieke plaats en in een specifieke situatie sacramenten toe te dienen? Dat vergt een aanpassing van de regels, maar er zijn precedenten. Nu al voorziet het kerkelijke recht de mogelijkheid dat de bisschop een catechist of andere leek bedienaar van het doopsel kan zijn indien de priester afwezig of verhinderd is.

Als we de Kerk levendig willen houden op weg naar betere tijden, zullen we creatief moeten zijn en buiten de klassieke patronen leren denken. De kans dat er de komende decennia een spectaculaire ommekeer komt in het aantal priesterroepingen is klein. Laten we liever werken met de middelen die we hebben en van de nood een deugd maken. Onze Kerk kan rekenen op duizenden geëngageerde leken die zich week na week uit overtuiging inzetten. Een doordachte opwaardering van hun rol kan wonderen doen en enthousiasmerend werken in onze geloofsgemeenschappen. De priesters, die zich vandaag overbevraagd voelen en van hot naar her rennen, krijgen bovendien wat extra ademruimte. Zij kunnen een ondersteunende rol spelen in samenwerking met goed opgeleide leken.

Die denkpiste is overigens niet enkel nuttig in het ontkerkelijkt West-Europa. Ook elders in de wereld, in jonge Kerken of in gebieden die uitgestrekt, afgelegen of dunbevolkt zijn, zijn niet altijd en overal priesters voorhanden. Ook daar kan de inzet van leken met een specifiek mandaat nuttig zijn.”

Reageren op dit artikel? Dat kan op lezersbrieven@kerknet.be